

COVID-19 ve çalışma yaşamına etkileri

Arzu Çerkezoğlu

“

“Çarklar dönmeye devam edecek” şeklinde özetlenecek politikaların sonucu olarak milyonlarca işçi toplu taşıma araçlarını kullanarak işlerine gitmeye devam etti ve salgın bir işçi sınıfı hastalığı olarak ilerledi.

”

Altıncı ayını dolduran Covid-19 salgını halk sağlığının yanında toplumsal yaşamı da derinden etkiliyor. Salgın nedeniyle devasa bir iş ve gelir kaybı yaşanıyor,

Dr., DİSK Genel Başkanı

salgının toplumsal ve iktisadi etkileri en çok işçi sınıfını ve dar gelirliileri etkiliyor, salgın nedeniyle en fazla işçi sınıfı ve sağlık emekçileri başta olmak üzere tüm emekçiler hasta oluyor, yaşamını yitiriyor.

İŞÇİ SINIFININ SAĞLIĞI KORUNMADI

Salgının ilk aylarında gündeme getirdiğimiz acil ve zorunlu işler dışında ekonominin kapatılması ve diğer bütün işlerin en az 15 gün süreyle durdurulması talebi hükümet tarafından

hayata geçirilmedi. “Çarklar dönmeye devam edecek” şeklinde özetlenecek politikaların sonucu olarak milyonlarca işçi toplu taşıma araçlarını kullanarak işlerine gitmeye devam etti ve salgın bir işçi sınıfı hastalığı olarak ilerledi. Sokağa çıkma yasağı uygulanan dönemlerde dahi işçilerin çalışması için özel düzenlemeler yapılması ve işçilerin işe gitmesinin sağlanması işçilerin sağlığına da olumsuz olarak yansdı.

Bu durum DİSK Araştırma Merkezi (DİSK-AR) tarafından yapılan araştırmalarda da ortaya çıkmıştır. DİSK-AR, DİSK üyelerini kapsayan bir çalışmayla salgının DİSK üyesi işçiler üzerindeki etkilerini ölçmeye çalıştı.¹ DİSK-AR’ın hazırladığı bu rapora göre, Türkiye’deki toplam Covid-19 pozitif vaka sayısının Türkiye nüfusuna oranı binde 1,3 iken DİSK üyesi işçiler arasındaki vaka sayısının araştırma kapsamındaki DİSK üyesi işçilere oranı binde 4,1’dir. 27 Nisan 2020 tarihi itibarıyla DİSK üyesi işçiler arasındaki Covid-19 pozitif vaka oranı Türkiye genelindeki Covid-19 vaka oranının 3,2 katı olduğu görülmüştür.² Bu

verilerin DİSK üyesi sendikaların örgütlü olduğu işyerlerini yansıttığı göz önüne alındığında, sendikasız ve kayıtsız işyerlerinde Covid-19 pozitif oranının çok daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Covid-19 bir işçi sınıfı hastalığı olarak yayılmaktadır.

Temmuz ve özellikle de Ağustos ayında Covid-19 salgını işyerlerinde hızla yaygınlaşırken, işyerlerinde oldukça insafsız uygulamalara tanıklık edildi. Örneğin Çanakkale’de üretim yapan Dardanel fabrikasında kırkı aşkın işçinin Covid-19 testi pozitif çıkınca işveren 26 Temmuz’dan başlamak üzere 15 gün boyunca fabrikada kapalı devre üretim yapılmasına karar verdi. İşçilerin ve halkın sağlığı için işletmenin 15 gün süreyle kapatılması, işçilerin aileleriyle birlikte etkili bir karantina süresi geçirmesi gerekmektedir, hukuk dışı bir biçimde “Kapalı devre çalışma sistemi” adı altında üretim sürdürülmüştür. Benzer biçimde bine yakın pozitif vakanın bulunduğu Manisa’daki Vestel fabrikasında da bantlarda dip dibe çalışan işçiler üretime devam etmiş, bu koşullarda salgın fabrikada hızla yayılmıştır. Bir işçi hasta olduğunda semptom göstermedikçe temasta olduğu işçilere test yapılmamış, bu işçiler karantinaya alınmamış, bantlarda yan yana çalışan işçilerden biri hasta olduğunda yerine yeni işçi getirilerek üretim devam etmiş, insan hayatının önceliği gereği üretimin azaltılması, hatta durdurulması gerekirken üretim sürekli olarak artırılmıştır. Buna paralel olarak işçi sayısı da mesailer de artmış, bu da riski büyütülmüştür.

İnsan sağlığına değil üretimin her koşulda devam etmesine, çarkların dönmesine odaklı politikalar sadece işçilerin sağlığını değil, işçilerin temasta olduğu toplumun tamamının sağlığını tehdit eder bir noktaya gelmiştir. İşçilerin sağlığını tehdit eden her uygulama toplumun tamamının sağlığını tehdit eden sonuçlar üretmiştir.

İŞÇİ SINIFININ İŞİ VE GELİRİ KORUNMADI

Türkiye Covid-19 salgınına, 2018 Ağustos ayından beri yaşanmakta olan ve etkileri devam eden ekonomik kriz koşullarında yakalanmış iken hükümet ekonomik krizde olduğu gibi salgınında da işçiyi, emekçiyi, işsizi, emekliyi yani halkı koruyan

“

Temmuz ve özellikle de Ağustos ayında Covid-19 salgını işyerlerinde hızla yaygınlaşırken, işyerlerinde oldukça insafsız uygulamalara tanıklık edildi.

”

Tablo 1: Türkiye’de Covid-19’a Yönelik “Sosyal Koruma Kalkanı”

politikalara değil, sermayeyi korumaya yönelik politikalara yönelmiştir.

İşsizlik Sigortası Kanunu ile İş Kanunu’n-

Salgının başında 130 milyar lira birikimi olan İşsizlik Sigortası Fonu’ndan işçilere ve işsizlere salgın süresinde 25,7 milyar TL’lik transfer yapıldı. Böylesine ağır işsizlik ve gelir kaybı koşullarında dahi, işçilerden yapılan kesintilerle oluşturulan İşsizlik Sigortası Fonu kaynakları etkin bir biçimde kullanılmadı. İŞKUR’un sadece 2019 ve 2020 döneminde işverenlere 25,4 milyar TL doğrudan teşvik ve destek sağladığı düşünüldüğünde hükümetin önceliğinin işçi sınıfını değil sermayeyi korumak olduğu bir kez daha görülmektedir.

Öta yandan Sosyal Koruma Kalkanı adı altında yurttaşlara ve çalışanlara yapılan nakdi ödemeler de oldukça düşüktür. Salgından bu yana geçen 5,5 aylık dönemde yoksul 8 milyon aileye ayda yaklaşık 182 TL nakdi destek verildi. İşçilere, işsizlere, yoksullara verilen toplam nakit destek Eylül 2020 ayı itibarıyla 33,8 milyar TL iken buna karşılık Ekonomik İstikrar Kalkanı paketinde yer alan vergi, ev, sigorta borcu ertelemeleri ile sağlanan kredilerin toplamı daha Mayıs 2020’de 270 milyarı aşıyordu.³

SALGINDA İSTİHDAM DEPRESİ

Türkiye tarihinin en büyük istihdam kaybı ve işsizlik dalgası ile karşı karşıyayız. AÇSHB ve İŞKUR verilerine göre salgın nedeniyle 4,6 milyondan fazla sigortalı işçi ile işsiz iş ve gelir kaybı nedeniyle İŞKUR ödeneklerinden yararlanmak için başvurdu. Bir diğer ifadeyle kayıtlı sektördeki toplam 14 milyon 211 bin işçinin 4 milyon 665 bini İŞKUR ödeneklerine başvurdu. Bu sayıya kayıtlı olarak çalışan ancak yararlanma koşullarını yerine getiremediği için İŞKUR ödeneklerine başvuramayan sigortalı işçiler ile kayıt dışı çalışıp işsiz kalan veya gelir kaybına uğrayan çalışanlar dahil değil. Türkiye’de tarım dışı sektörde yaklaşık 4,8 milyon kişi kayıt dışı çalışmaktadır. Ayrıca yaklaşık 2,8 milyon kendi hesabına çalışan (esnaf ve serbest meslek sahipleri) bu kapsamda değil.

Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 10 Ağustos 2020’de açıkladığı ve Mayıs 2020 Hanehalkı İşgücü Araştırması verilerine göre işgücü son bir yılda 2 milyon 742 bin azalarak 32 milyon 426 binden 29 milyon 684 bine geriledi. İstihdam Mayıs

Türkiye Geneli		07.09.2020	
		Ödeme Yapılan Hane/Kişi	Miktar (TL)
Sosyal Destek Programı (Hane)	FAZ 1	2.111.254	2.111.254.000
	FAZ 2	2.316.010	2.316.010.000
	FAZ 3	1.817.555	1.817.555.000
Biz Bize Yeteriz Türkiyem	Hane	1.824.572	1.824.572.000
Kısa Çalışma Ödeneği	Çalışan	3.579.095	18.576.354.609
Nakdi Ücret Desteği	Çalışan	1.901.212	3.611.536.114
İşsizlik Ödeneği	Kişi	811.469	3.566.751.617
#BirlikteBaşaracağız		Toplam: 33.824.033.340 TL	

Kaynak: <https://twitter.com/ZebraZumrutS/status/1303019352703348737> (7 Eylül 2020)

da Mart ayında yapılan değişikliklerle kısa çalışma ödeneğinden yararlanma için gereken 600 ve 120 gün koşullarını Covid-19 süresince sırasıyla 450 ve 60 güne indirmek dışında atılan somut bir adımdan bahsetmek maalesef olanaklı değildir. Bu düzenlemeyle de son üç yılda 450 gün, son 60 günde de kesintisiz prim ödeme koşulu neticesinde milyonlarca işçi Kısa Çalışma Ödeneğinden faydalanma şansı bulamamıştır. İş ve gelir kaybının ciddi biçimde işçi sınıfını tehdit ettiği bir dönemde, Kısa Çalışma Ödeneği gibi yetersiz bir destekte dahi bu gibi ağır koşullarda ısrar etmek kabul edilebilir bir durum değildir.

17 Nisan 2020’de kabul edilen 7244 sayılı Covid-19’un ekonomik ve sosyal risklerine ilişkin Yasa ile de 3 ay süre ile işten çıkarma yasağı getirildi. Ancak işten çıkarma yasağı ile birlikte işverenlere işçileri tek taraflı olarak ücretsiz izne çıkarma olanağı tanındı. Ücretsiz izne çıkarılan işçilere ise nakdi ücret desteği (günde 39 TL) verilmesi öngörüldü. Bu kadar düşük bir destek milyonları açlığa mahkûm ederken, istihdam kağıt üzerinde korunmuş oldu. Bugün işverenler tarafından ücretsiz izne ayrılan işçi sayısı 2 milyona yaklaşmış durumdadır. Bugün 2 milyona yakın işçi ailesiyle birlikte günlük 39, ayda 1168 lira ile yaşam mücadelesi veriyor.

2019-Mayıs 2020 arasında 2 milyon 411 bin azalarak 28 milyon 269 binden 25 milyon 858 bine düştü. Mayıs 2019'da 26 milyon 961 bin olan istihdam içinde olup işbaşında olanların sayısı 6 milyon 474 bin kişi azalarak 20 milyon 487 bin oldu. İşbaşında olmayanların sayısı ise son bir yılda 4 milyon 63 bin kişi artarak 1 milyon 308 binden 5 milyon 371 bine yükseldi. Revize edilmiş geniş tanımlı işsizlik ve iş kaybı oranı DİSK-AR tarafından yüzde 50 olarak hesaplandı.⁴

NE YAPMALI

Öncelikle şunun altını ısrarla çizmek gerekir ki, Anayasa'nın sosyal devlet ilkesi gereği

halkın sağlığını, işini ve geçimini koruma sorumluluğu hükümetindir. Bu temel ilke doğrultusunda atılması gereken adımlar şunlardır:

- Salgın süreci şeffaf ve katımlı bir biçimde yürütülmelidir. Salgının sağlık boyutu sağlık meslek örgütleriyle, ekonomik ve sosyal boyutu ise sendikalar ile birlikte ele alınmalıdır.
- Salgın süresince işten çıkarma yasağı -istisnalar kaldırılarak- devam etmeli, ancak işten çıkarma yasayla tümüyle ilgisiz biçimde getirilen ücretsiz izin uygulamasına son verilmeli, bunun yerine işçiler kısa çalışma ödeneğinden yararlanmalıdır.
- Kısa çalışma ödeneğinin alt sınırı asgari ücret olmalı ve salgın koşullarında ön şartsız bütün işçiler bundan yararlanabilmelidir.
- İşsizlik Sigortası Fonu kaynakları tümüyle işsizlere ve işsiz işçilere tahsis edilmeli, fondan işverenlere yapılan ödemeler durdurulmalı, fon amaç dışı kullanılmamalıdır.
- Çalışma süreleri gelir kaybı olmaksızın kısıtlanmalı, çalışırken hastalığa yakalanan emekçiler için Covid-19 iş kazası ve özellikle de sağlık emekçileri için meslek hastalığı olarak kabul edilmeli, işyerinde salgın kurulları oluşturulmalı, işçi

servisleri yeniden düzenlenmelidir.

- Kayıtsız çalışan işçiler için düzenli sosyal ödenek ve aile sigortası uygulaması getirilmeli, salgından etkilenen ve yeterli sosyal güvenlik korumasına sahip olmayan yurttaşların geçimi hükümetçe sağlanmalıdır.
- Covid-19 salgını kadınların ev içi iş yükünü artırırken cinsiyetçi toplumsal işbölümünü derinleştiriyor ve kadına yönelik şiddeti de artırıyor. Bu nedenle toplumsal cinsiyet politikaları kapsamında önlemler alınmalıdır.
- En düşük emekli aylığı asgari ücret seviyesine yükseltilmelidir.
- Hanelerde tüketilen su, elektrik, doğalgaz ve iletişim faturaları faizsiz olarak ertelenmeli ve bu hizmetlerde KDV sıfırlanmalıdır.

- Salgın süresince emekçilerin kredi kartı borç ve temel ihtiyaç kredi ödemeleri ertelenmelidir.
- Kaynak yaratmak için bir yandan etkin bir servet vergisi getirilmeli, öte yandan Merkez Bankası kaynakları kullanılmalı ve toplumsal ihtiyaçlarla ilgili olmayan akıldışı mega projeler iptal edilmeli, bütçe salgın koşullarına göre yeniden düzenlenmelidir.

Bu talepleri birçok emek ve meslek örgütü ile birlikte dile getirmemize rağmen maalesef hükümet istenen adımları atmadı. Hükümet salgına karşı etkin sosyal politikalar üretmedi. Anayasa'nın sosyal devlet ilkesinin gereğini yerine getirmekten kaçındı. Bu görüşlerimizin ne kadar haklı olduğu her geçen gün ortaya çıkmaktadır.

DİSK olarak kısa vadede yukarıda sıraladığımız önerilerin hayata geçirilmesi için, orta ve uzun vadede ise emekçilerin, halkın ve toplumun ihtiyaçlarını önceleyen eşitlikçi, dayanışmacı ve sosyal adalet ilkelerine dayanan yeni bir toplumsal düzen için tüm dostlarımızla beraber omuz omuza mücadeleye devam edeceğiz.

DİPNOTLAR

¹Covid-19 DİSK Raporları, disk.org.tr

²Covid-19 DİSK Raporu-3, <http://disk.org.tr/2020/04/covid-19-disk-raporunun-ucuncusu-yayinlandi/>

³Aziz Çelik, Birgün gazetesi, 25 Mayıs 2020.

⁴Covid-19 istibdamı vurdu: İşsizlik ve iş kaybı toplamı 17.2 milyon, <http://disk.org.tr>

KAYNAKLAR

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanı Zehra Zümrüt Selçuk'un açıklamaları: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bakan-selcuk-uc-retsiz-izin-destegi-odemeleri-yarin-basliyor-482641.html> (Erişim 10 Mayıs 2020)

Battersby, B., W. Raphael Lam, and Elif Ture, Tracking The \$9 Trillion Global Fiscal Support To Fight COVID-19, 20 May, 2020. <https://blogs.imf.org/2020/05/20/tracking-the-9-trillion-global-fiscal-support-to-fight-covid-19/>

BİSAM, Covid-19 Sürecinde Gelir Kaybı ve Borçluluk Araştırması (Mayıs 2020). <http://www.birlesikmetal.org/index.php/tr/guncel/basin-aciklamasi/1486-bisam05>

CHP, İstanbul'da Çalışma Hayatının Görünümü Raporu, <https://www.chpistanbul.org.tr/Haberler/11/istanbulda-ber-4-calisan-11-issiz-kaldi-86148.aspx>

Çelik, Aziz, Birgün gazetesi, 20 Nisan 2020.

Çelik, Aziz, BirGün gazetesi, 25 Mayıs 2020

DİSK (2020), Covid-19 Döneminde ve Sonrasında DİSK'in Çalışma Yaşamı Yol Haritası

DİSK-AR (2020a), Covid-19 DİSK Raporu-1,

DİSK-AR (2020b), Covid-19 DİSK Raporu-2,

DİSK-AR (2020c), Covid-19 DİSK Raporu-3, <http://disk.org.tr/2020/04/covid-19-disk-raporunun-ucuncusu-yayinlandi/>

DİSK-AR (2020d), İstihdam ve İşsizliğin Görünümü Raporu (Mayıs 2020)

Dünya Sağlık Örgütü Veri Tabanı, <https://covid19.who.int> (28 Mayıs 2020)

TÜİK Hanehalkı İşgücü Araştırması, Şubat 2020

Veysel Bozkurt, Veysel (2020), "Pandemi Döneminde Çalışma", Covid-19 Salgının Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Etkileri ve Türkiye'ye Yönelik Öneriler içinde, Editörler: Dilek Demirbaş, Veysel Bozkurt, Sayım Yorgun, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, yayımlanmamış araştırma.